

NEKOLIKO PODATAKA O OTOKU KRKU I »NAŠOJ SLOGI« 1870. GODINE

Petar Strčić

1.

U svojem nedovršenom pokušaju nacrtati za povijest narodnog preporoda Hrvata u Istri i na Kvarnerskim otocima Mijo Mirković¹ je na više mjesta spominjao ulogu Krčana;² tako je npr. istaknuo da je među općinskim tajnicima u Istri — od 80-tih godina XIX st. dalje — bio veći broj osoba upravo s otoka Krka.³ Bili su otočani i načelnici u Buzetu (Matko Trinajstić) i u Pazinu (Dinko Trinajstić),⁴ poslanici Istarskog sabora u Poreču (Franjo Feretić, Anton Bogović, Petar Žic i drugi)⁵ i Carevinskog vijeća u Beču (Dinko Vitezić).⁶ Ukratko — Krčani su predstavljali neobično važan faktor u narodnom preporodu i političkom životu Hrvata austrijske pokrajine Istre u drugoj polovini XIX stoljeća.⁷

U počecima političkog pokreta Hrvata u Istri⁸ isticao se kao virilni poslanik u Istarskom saboru u Poreču krčki biskup Ivan Josip Vitezić, rodom iz Vrbnika;⁹ kao jedini izabrani hrvatski zastupnik ušao je u prvi Istarski sabor 1861. god. upravo jedan Bodul — krčki kanonik Franjo Feretić.¹⁰ Ova su dva Bodula — Feretić sa svojim biskupom — te tršćansko-koparskim biskupom Bartolomejem J. Legatom¹¹ već na tom prvom zasjedanju Sabora tražila da hrvatski jezik bude i u saboru i u pokrajinskoj upravi u ravnopravnom položaju s talijanskim.¹² Feretića su i u slijedećim godinama Krčani birali u porečki Sabor.¹³

Krčani su bili zastupljeni neposredno — preko Antona Karabaića¹⁴ — i prijelomnim trenucima političkog pokreta i narodnog preporoda Hrvata u Istri i na Kvarnerskim otocima 1870. godine; to se zbilo u vezi s pokretanjem »Naše Sloge«, prvog hrvatskog lista za Hrvate u Istri i na Kvarnerskim otocima.¹⁵

2.

»Poučni, gospodarski i politički list« (podnaslov) pod imenom »Naša Sloga« pojavljuje se u trenucima upravo završenog dosta živog političkog

razdoblja — 60-tih godina; tog se, naime, desetljeća — pored razvijenijeg talijansko-talijanaškog političkog pokreta¹⁶ — javljaju i uspješnije akcije Hrvata i Slovenaca Istre.¹⁷ No, brže širenje pokreta nailazilo je na prepreke, a jedna od većih bila je neorganiziranost i razbijenost akcija. Da bi se na neki način ova djelatnost koordinirala, da bi se ideje i misli mogle brže širiti, osjećala se potreba za publikacijama masovnijeg karaktera, u ovom slučaju listovima na hrvatskom jeziku. Ni slovenska štampa u Trstu, Gorici i Ljubljani, a ni hrvatski listovi iz uže Hrvatske nisu mogli udovoljiti niti trenutku niti dugotrajnijim potrebama Hrvata u Istri i na Kvarnerskim otocima.¹⁸ Zbog toga je Mate Bastian¹⁹ pokušao 1856. god. nagovoriti prijatelje u Rijeci da ne započnu izdavati hrvatski list u ovome gradu — kako su namjeravali — već da ga prebace u Trst.²⁰ Zatim se, dvije godine kasnije, Juraj Dobrila — kada je postao porečko-puljski biskup — zanimao za mogućnost izdavanja kalendara,²¹ da bi — čini se — svoje namjere ostvario tek deset godina kasnije, 1868. i 1869. godine, izdavanjem kalendara »Istran« za 1869. i 1870. godinu; na čelu ovog pohvata našao se Slovenac Franjo Ravnik, tada nastavnik u Kopru.²²

Ovakva je aktivnost nekako prirodno prerasla i u veći novinski izdavački pothvat — već 1870. god. pojavila se »Naša Sloge«.

3.

Čini se da se Juraj Dobrila definitivno odlučio na pokretanje »Naše Sloge« za vrijeme dok je boravio u Rimu, prisustvujući Vatikanskom saboru krajem 1869. i u prvoj polovici 1870. godine.²³ Vjerojatno su o toj njegovoj namjeri bili obaviješteni i drugi naši ljudi koji su istodobno boravili u Rimu; ovdje mislim na Strossmayera, zatim Krčane — biskupa Ivana J. Vitezića i njegovog brata Dinka iz Vrbnika,²⁴ te Ivana Črnčiča iz Polja,²⁵ kod koga su — u Gostinjcju sv. Jerolima — bili odsjeli.²⁶ No, nije poznato da su Strossmayer i ova tri spomenuta Krčana zaista i učestvovali u pokretanju prvog hrvatskog lista za Hrvate u Istri i na Kvarnerskim otocima, kao što je poznato za Bartolomeja J. Legata, koparsko-tršćanskog biskupa.²⁷

Dobrila je u prosincu 1869. god. ponudio Franji Ravniku da vodi pothvat oko izdavanja i uređivanja lista; ovaj je bio stekao izvjesno iskustvo uređujući spomenuti kalendar »Istran«. Međutim, Ravnik nije prihvatio ponudu.²⁸ Tada se Dobrila odmah obratio na Krčanina Antona Karabaića, rođenog u Puntu, koji je tada, 1870. godine, živio u Trstu. Naime, ovaj je svećenik bio vrlo dobar pouzdanik Jurja Dobrile.²⁹ Poznata su već duže vremena dva pisma što ih je Dobrila iz Rima uputio Karabaiću u Trst, a u kojima ga moli da se raspita kod poznatih ljudi kako bi se mogla ostvariti zamisao o izdavanju lista.³⁰

U raznim je napisima relativno često dodirivano pitanje novinstva Hrvata u Istri; posvećivana je neposredna pažnja i pojedinim listovima ili, pak, problemima vezanim uz njih.³¹ Svi su pisci — manje-više — spomenuli kao jednog od pokretača i osnivača »Naše Sloge« i Antona Karabaića, ali, čini se, više zato jer je bio tu, prisutan, pa ga se nije moglo

Izdat svaki 1. i
15. dan mjeseca.

Naručbina iznosi
do kraja ljeta 1 k.
a za kmeta 20 nov.

NAŠA SLOGA

Poučni, gospodarski i politični list.

„Slogom rade male stvari, a slogom sve pokrvari“. Nov. Pogl.

Optani se prijaju
po narodnoj 1/2 k.
Uredništvo šalati se
Via Capuana N.º
1969/1.

Pisma neka se šalju
plaćene poštarine

Godina I.

U Trstu 1. Junija 1870.

Broj I.

Mili rode!

Razum je najveći dar božji, a čovjek tim razumniji, čim više zna i umi. Tko zna, njemu dva, veli naša poslovica. A to će reći: što tko više zna i umi, to tim ljepše, laglje i sretnije živi. Ali čovjek nemože svega sam ni da vidi, ni da čuje, ni da skupe, nego mora da se od drugih ljudi uči. A eto, čovjek se od drugih uči, kad uzme knjigu, pa čita i promišlja. I to je ono, radi čega se velbrojene knjige pišu i tolike posvud škole otvaraju: da se najme iz knjiga ljudi jedno od drugoga nauče, čega neznaju.

I po Istri, na kvamerskih Otocih i po ostalom Primorju ima već, hvala Bogu, toliko škola, da skoro sav mlađji naraštaj umi čitati. Ali, ako je to i vriedno svake i najveće hvale, ipak se neda tajiti, da ta drogocjena vještina, u tih naših stranah, žalibože, još malo komu koristi. Jer kod svih kojih knjiga, što se svaki dan štampaju i po svijetu štiju, u naš jh narod jako malo prodire, pa se u nas još i danas misli i djela na onaj isti način, kao što se je to prije sto godina mislilo i radilo.

Mili rode! želeći doskočiti tomu skrajnomu zlu našem, odlučili smo izdavati za te ovdje u Trstu, pod gori navedenim imenom, pučki hrvatski list, ter ti pružiti tako priliku, da se i ti čitanja uhvatiš i čitajući živiti učiš. Da ćeš se ti rode, toj viesti narodovati i navoseliti, ter krepko prihvatiti ruku, koju ti ovo nudimo, tomu nam je poruk tvoj zdravi razum i ona živa Jelja, koja te je počela mječiti, da se i ti otruseš ono svoje stare zablacenosti i već kada tada probudiš i obnoviš.

Ali kako je svaki početak mječan, tako se nemoj rode, odmah od kraja Bog zna čemo nadati od ovoga našega lista. Što ti možemo već sada obećati jest to, da čemo sdušno naslihati tvoje potrebe, pa gledati, da te potčemo u svakoj stvari, koja bi ti mogla koristna i ugodna biti. Iz njega ćeš se, kao se ufamo, ako si poljedelac, vinogradar, stokar, svilar, pečlar itd. naučiti bolje ugadjeti svojemu tegu, a gospodar ljepše, umnije i koristnije gospodariti. Iz njega ćeš se, nadalje, naučit poznavati občinske, pokrajinske i državne ili carske zakone, kao također svoja prava i svoje dužnosti naprama občine, naprama pokrajine i naprama cietoga carstva ili države. A da znaš, što tiva i po ostalom svijetu, naš će te list izvještjivati o svih znamenitijih događajih političnih ili državnih, a najme takvih, koji bi se pobliže ticali Austrije i našega u njemu živućega plemena. Kako dakle vidiš, ov će ti list biti, rode, u svakoj života prigodi, pravim i vjernim kaziputem.

Pa kako smo namislili načiniti od ovog lista živo središnje svega duševnoga pokreta u tih naših stranah, tako pozivamo sve rodoljube, neka nezale ni truda ni troška, nego neka nas izvole svestrano podupirati, a najme perom, pišući nam, što god gdje narod tišti i čim god misle, da bi mu se moglo pomoći. Tko narodno izobraženje promiče, neka zna, da je desnica ruka providnosti božje. Kako želimo, da se piše, neka svaki pogodi iz imena, koje smo uzeli, iz kojega se vidi, da nismo namislili sijati razdor, nego ljubav i slogu.

List će izlaziti svaki prvi i šestnaesti dan mjeseca. Naručbina iznosi 1 k. a za kmeta 20 nov. do kraja ove godine. Naručbina i dopise neka se izvodi slati plaćene poštarine: Uredništvu „Naše Sloge“, Via Capuana, N.º 1969/1.

U Trstu 21. Maja 1870.

Uredništvo.

Naslovna strana prvog broja »Naše Sloge«

govorio. Ili, ako baš i nije proti narodu govorio, a ono je mučke pristao na budi kakav zakon, kojim se narodu krivo čini. A takvih se je zakonah ovih minulih godinah i odviše poleglo u našoj zemlji. A ti dobro znaš, da se čovjek mora zakonu pokoriti, pa bio zakon kakav mu drago, bolji il gori. — Koga pak narod želi, to se lahko pročuje iz kuće u kuću, iz sela u selo, iz jednog kapitanata u drugi: koga su već najme pametni i poštenu ljudi u svom srdcu izabrali i na budi koj način izbiračem preporučili. Tako se čuje, da već na više mjestih narod zna, koje će ljude u sabor izabrati, jer da su im jur bila imena i po novinah ili gazetah razglasaena.

L. To sam, da, i ja čuo, i to da su baš pametni i poštenu ljudi, koji neće za nikakvu na svietu stvar svog naroda izdati. Ala, kad bi samo za svu Istru i za Kvarnerske Otoke novine ili gazete progovorile, onda bi našim izbiračem bilo lahko, jer bi barem znali, koga im valja po narodnoj volji izabrati!

M. Bog će i zato proviediti, pa može bit da nam i *Nasa Sloga*, u svojem budućem broju, koga imenuje.*)

L. Bože daj!

M. Ali, ako *Sloga* toga i nečini, sta misliš, da narod nepoznaje svoje narodne prijatelje, pa kad se neće na nje obratiti, da mu oni povjedu, za koga se najveć čuje, da bi valjalo u sabor izabrati? Jer ti znaš, da ti ljudi tešan drugomu pišu, pak se tim putem vas narod lahko u jedan dan složi, i kad dojde do biranja, bira jednoglasno kao jedan čovjek.

L. E, kad bi to ti ljudi hotjeli učiniti!

M. Hoće, brate, jer oni vide bolje nego ikogi, da sve ide naopak, pak su već po duši dužni zlu na put statu.

L. Nego, reci mi, molim te, zašto se ljudi toliko napinju, da što više svojih muzevah u sabor pošlju? Nije li to sve jednako, bilo ih više il manje?

M. Ni pošto, jer se u saboru negleda samo što tko govori, nego i koliko ljudi za njm stoje; pa gdje je veći broj, tu i prevagne, bilo to pravo ili krivo.

L. Aha, tako je to! Dakle na deset Julija!

M. To jest, prije na izbor izbiračah, pa ako te za izbirača izaberu, onda desetoga na izbor poslanikah u sabor. To ti je red. Ja sam čuo, da se po drugih zemljah bolešnici u postelji nose na izbiračice, da na des izborah obave svoju izbornočku dužnost.

L. Nebi ti, brate, ni ja one dni kod kuće ostao, pa makar da me pol fali!

M. A kako drugi susjedi?

L. Svi su ti jedne misli, svi ti jedva čekaju, da svane onaj dan, kad će već jedanput i oni pokazati, da nisu ničiji sužnji, nego slobodni ljudi. Pa kako ih nije ni Niemkinja ni Talijanska rodila, tako su ti se jedan drugomu zaprisegli, da će izabrati u sabor ljude sve svojga roda i plemena. Zadnja im je *Sloga* tako oči otvorila, da nebi imao mira ni pokoja, tko bi zanemario doći na izbore, pa neće nitko da bude izdajicu roda i krvi svoje! Dakle, Marko, na deset Julija!

M. Jest, Luka, na deset Julija; a sad Bog s tobom i s našim milim domom!

Svilarstvo.

Na Otoku Rabu.

Med najkorisnije i najbogatije proizvode ili plode mogu se nvestiti svilene bnde ili ti gusenice. Pogledajmo samo na Italiju i opazit ćemo, što tamo narod nečini, samo da uzmagne srećno odgojiti to maleno živinče, izvor bogatstva. Jedni stavljaju isti svoj život u pogibelj, putujući u Kitaj i tja u Japansku zemlju, da si priskrbe pravoga izvornoga sjemena. Takova poduzetja bjehu učinjena osobito onda, kad se bijaše u Europi pojavila nekakva bolest, s koje nemogahu gusenice srećno k svojemu svršetku pri-

*) Što mogozna, učinitimo.

Ured.

spiti. Dan danasnji, dočim po Italiji i po južnoj strani Dalmacije traje pječesto ta bolest, na Kvarnerskih joj Otocih nema skoro ni traga. Nego naš primorac malo mari za takovu promjenost; to jest, možda bi se i svom silom latio toga posla, ali ponajviše neimade k tomu što treba. Kod gojenja gusenica potrebne su mnoge stvari, a bez nekogih se ništa nemože. Najprije treba imati dudina ili murvina listja izobilj, prikladno mjesto i nauka te izkustva, ako se želi postići dobar uspjeh. Sve bi se možda lahko i premoglo, ali se oskudica na listju nemože ničim nadomjestiti, izvan da narod počme redomice marljivo gojiti duđe ili murve. Čudnovato, al je ipak istinito, kako naš narod zanemaruje ovu struku obrtosti, koja bi mu mogla na neizmerni način i za kratko vrijeme povećati i obogatiti domaće gospodarstvo! Nijedan proizvod ili plod nemože tako obilno naplatiti truda težaku, kako svilarstvo. Za trideset do četrdeset danah može svilarstvo dati na jedan, što potrošiš, najmanje deset dobitka.

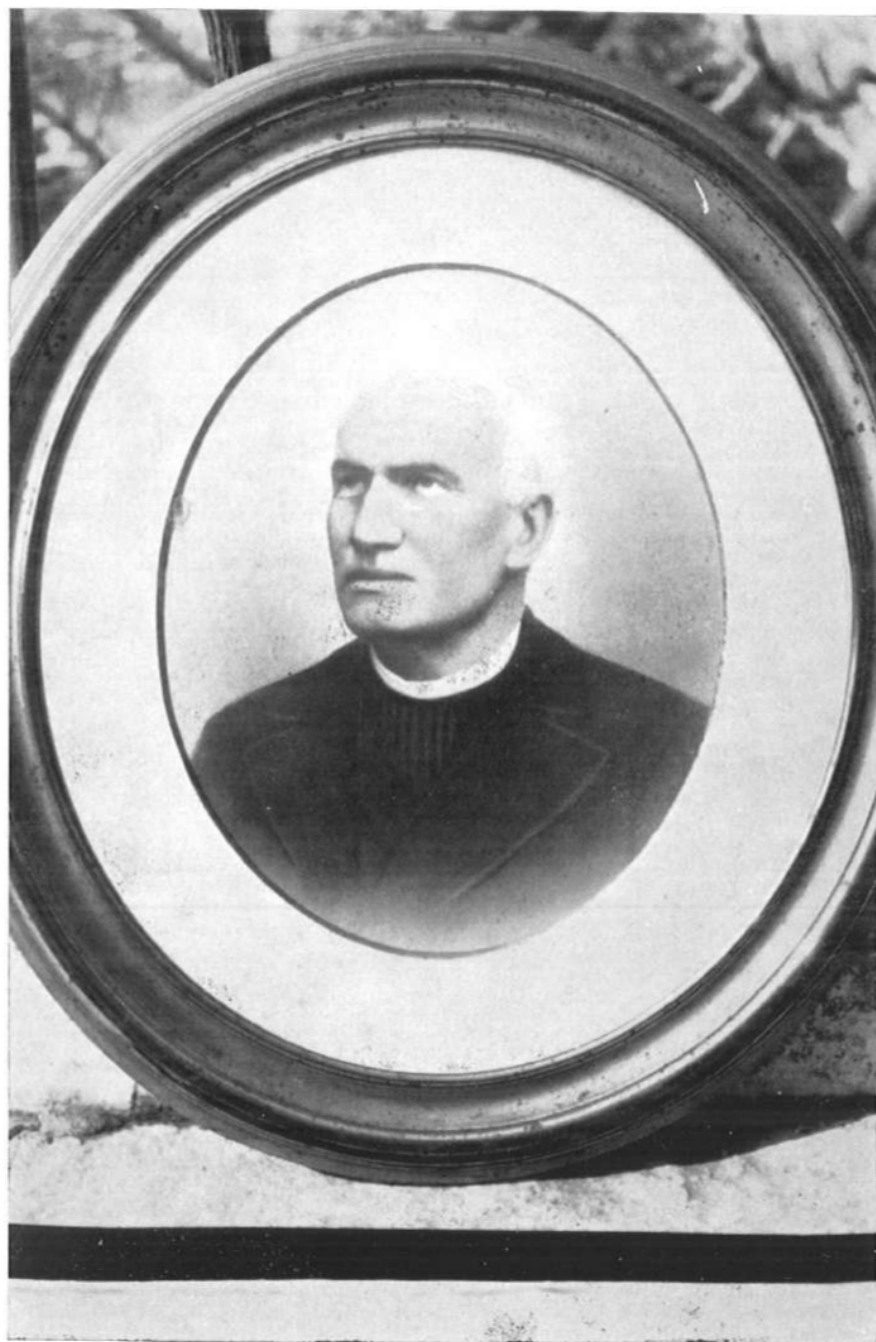
Za to blagostanje pobrinulo se već Namjestništvo Dalmatinsko, koje šalje svake godine svakoj občini, koja saželi, obilat broj mladljahnih murvah ili dudah, da je ona razdieli med stanovnike. Naravski, da je to jako hvale vrijedno poduzetje, ali mnogo se ih najde divljih tako, da se moraju opet čepiti; s toga bi morale oblasti dobro paziti, komu naručuju da, im je proskribi i odakle je dobiva. Tako na primier na otoku Rabu mnogo ih se već uzgajilo, a dovoljno se ih broj uzgaja, s toga prošle godine prošlo se ondje 4000 fl njehuricah, a ljetos računsa se priko 6000 fl , sad svaki fl najmanje po 1 fl . 50 n.v.č. to iznaša do 3000 fl . Treba pomisliti, da otok Rab nebroji nego 4000 stanovnikah, a od tih grad Rab, gdje se skoro sve odgoji, broji samo 1100 stanovnikah. Sad promozgajte, moji Krčani i Cresani i u obće svi Istrani, nije li to lep dohodak, koji urodi za 40 danah malenim trudom? Nemojmo biti dakle tvrdoglavi natražnjaci, nego otvorimo oči i shvatimo svoju korist. Koliko truda nije kod vinograda, kod žita i. t. d. dodje tuča, dodje suša, što neimaš kuda okom da uprš od žalosti; istina Bog, da se bez toga nemože, ali zašto da se nelorimo onoga, što nam može mnogo veću korist doprinieti? Sadite dakle i gojite murve, ako ne budu vam koristile, koristit će i poboljšati stanje vašim sinovom, ter podići iz siromaštva barem vasu unučad.

Krasanin.

Pogovor dogovor.

Iz sve kolike Istre, s jedne i s druge strane Učke i Kvarnerskih Otokah, dolaze nam pisma, u kojih se ljudi tuže, jedni na ovo, drugi na ono, pak nas prose, da to u *Našoj Slogi* štampamo. Jedni se tuže na občinska zastopništva ili caprezentance, drugi na glavare ili podestate, treći na plaćnike ili impiegate, četvrti na škole, učitelje i školska vieća ili konsilje itd. itd. Mi iz toga vidimo, da je naš narod u prvi mah shvatio važnost novinstva ili štampe, kojoj je dužnost bditi nad strogim ovršivanjem zakona. Sve što je proti zakonu, mora na svjetlo, pa bio krivac, tko mu na svietu drago. U slobodnoj zemlji neima druge pomoći, nego ili zakonito i pošteno raditi, ili s crnim obrazam pred sviet stupiti. Mi nemožemo, da doizrečemo, kako smo veseli te duševne zelosnosti našega u Istri naroda, koji nam je bio i desad mil i drag, a odsad je sto puta više.

Sad se vidi kao u najblišćem zrcalu, ako je dosad mućao poput jagnjeta, koje vode na mesarnicu, da nije mućao kao da ga neboli, nego jedino, što nije imao sirota ni gdje, ni komu da se potuži. Zato iz sve duše obećujemo svim i svakomu, da ćemo odsad unapred naći u našem listu mjesta svakoj pravедnoj i temeljitoj težbi, samo molimo gospodu dopisnike, kad nam pišu, da se izvole podpisati, kao što su to dosad svi izvan jednoga i učinili. A toga neisćemo od njih, kao da mislimo i njihova vrijedna i poštovana imena svietu pričebiti ili naznati. Dapače neka znaju, da mi uzimamo svu odgovornost na se, samo želimo znati, tko će nam dokaze smagati, da se uzmagamo zakonito obraniti, ako bi

Anton Karabaić iz Punta, prvi urednik »Naše Sloge«, prvog hrvatskog lista za Hrvate u Istri i na Kvarnerskim otocima

U Šibeniku 8. Julija.

Juče doživismo najljepši trenutak u narodnom životu. U deset sati započe izbor građanskog zastupnika, a dovrši oko pet sati u najboljem redu. Sa većinom prieko od dvie sto glasovah bi izabran g. Vitez Fontana. Pri svršetku izbora ode narodna glasba pred Čitaonicu, tute se iznesu nova državna zastava i naša trobojnica. Odatle se glasba sa zastavama uputi na izbirališće, gdje se ustavi i odsvira kraljevku. Onda glasba prođe kroz grad: glasba svirajući, a narod pjevajući narodne pjesme i klicajući: Živio naš kralj Franjo Josip! Živila Hrvatska! Živio naš narodni jezik! Prešav tako pjevajući i podvikujući varoš, odoše svi, da pozdrave novog zastupnika, zatim se opet vrte u Čitaonicu.

Najdublje pako bi ganuto svako rodoljubivo srce, kad u osam sati stupi na ulicu: občinska glasba, propraćena sa mnogobrojnim zubljam ili gorućimi duplieri, pak se s trobojnicom na čelu uputi u grad, svirajući: *Jos Hrvatska nij' propala dok mi živimo!* i ostale od naroda objubljenije pjesme. Ovo bi uprav čas blaženstva, što naš narod, poslje toliko stotinah godina, u svojih junačkih prsiah, očuti: ovo bi najme prvi put u Šibeniku, što pred naš narod izadje svetčano naša narodna trobojnica. Krasna zisato prizora, viditi mnogobrojne kape i klobuke, sve u miru i u bratinskoj ljubavi! Prolazeći tako grad, povorka se vrati pred Čitaonicu i postavi na nju našu trobojnicu sa državnom zastavom, zatim dojde i građanska glasba i pridruži se občinskoj.

Mi se doista nemožemo nego radovati, kad evo na svoje oči gledamo, kako se je naš narod do podpune samosvjesti probudio. Ugledao se i ostali po Dalmaciji narod u grad Šibenik, pak onda ni kraja ni kenca radostnomu klicanju: Živila Dalmacija naša! Živio hrvatski jezik naš! Živio.

J. B.

Sa Krčkog Otoka u Juniju.

Svako se je rodoljubivo srce razigralo od radosti i veselja i u ovih naših stranah, kad je izasao na vidjelo vaš hrvatski list, što ga umno nazvaste *Naša Sloga*. A i bilo je baš skrajno vrijeme, da se već jednač i braća Slovinci u Istri i na Kvarnerskih Otocih sa sna probude, pak po primjernu drugih narodah slože i u bratinskoj slozi postaraju, kako bi laglje postigli duhovno i tjelesno blagostanje.

Naš narod nije dosad baš u ničem gledao svoje koristi. Mogao je, na priliku, kroz zastupnike svojga roda i plemena stvarati naredbe, koje se tiču njega i njegove djetce, pak nije toga činio. Izručivao je dapače, kao tudji rob, taj prevažni posao nepoznatim ljudem drugoga plemena, koji nisu za ništa na svietu manje marili, nego da se zauzmu i pobrinu za ono, što bi njemu koristilo i prodilo. Ovo je grka istina, koju su dosad svi naši domorođci kruto žalili, al joj nisu lieka znali.

Ja baš nisam bio namislio raveživati te ljute rane našega naroda, jer su to prije mene mnogi drugi liepo i razumno učinili; ali jedna prigoda, koja me je kao zmija u živo srce ujula, sili i mene da se pera latim.

Kad je ono bilo, da se u našoj pokrajini vise, već od starine obstojećih i samosvojih, občinah u jednu skupi, dogodi se i ovdje na našem Otoku, da su občine, Puntar-ka, Korničarska, Sveto-Fušarska, Poljičanska i Dubašnjanska, bile ukinute i adružene s občinom Krčkom, premda su se moćno protivu tomu opirale. U svih rečenih občinah je narod skroz hrvatski, samo u Krku ima nješto talijanah. Ta je dakle nova občina osnovana od dvie narodnosti, talijanske najme i hrvatske, od kojih jedna nerazumije u jeziku druge, a ono ipak moraju skupa govoriti i sve občinske poslove zajedno obavljati. U toj novoj občini ima Slovincah 5100, a Talijanah 1700. Občinsko se starešinstvo sastoji od 30 članovah, od kojih 20 zastupaju stran slovinšku, a 10 talijansku.

Pitate me, u kojem se jeziku u ovakvom občinskom vieću ili korsiļu razpravljaju i obavljaju občinski poslovi? Da li se je uzeo obzir na sadašnje naredbe i zakone, polag kojih svaki narod ima pravo iskati, da mu se piše i govori u njegovom materinskom jeziku? I, najposlje, je li se ta

stvar riešila i odlučila putem glasovanja, kako to pravica i zakon zahtjevaju?

Liepa su ovo pitanja, al ja vam moram odgovoriti, da svemu tomu neima kod nas ni slieda ni traga. Jer u Krčkom se občinskom vieću govori i piše talijanski, kao da ima u občini, baš naopak, 5100 Talijanah, a 1700 Slovincah. Na zakon nije nitko ni mislio, jer zakon nigdje neveli, da se većina mora pokoriti i prikloniti manjini, a ovdje se je uprav to dogodilo. A što se glasovanja tiče, ono 20 članovah, koji zastupaju stran slovinšku, privoli mirno na tu nepravdu i bez viećanja i bez glasovanja; kad su jednom jedinom besjedom mogli izposlovati, da se svi občinski poslovi obavljaju u našem hrvatskom jeziku, u koliko se netiču samih Krčanah; jer zakon obstoji koliko za Talijane, toliko i za Slovince. Ali to još nije sve.

U svih gori imenovanih selih ima ođavna jedna početna skola, u kojoj je bio dosad jezik nauka, kako je i pravo, hrvatski. A sad čujte! Slavno skolsko vieće ili korsiļ, naše pokrajine, kako mi je bilo rečeno, upita poštovano starešinstvo občinsko, neka izvoli odabrati i odrediti, u kojem jeziku hoće, da se u podloženih mu školah djetci nauk diei? Nevjerovatno, ali istinito! Slavno starešinstvo občinsko u posljednjoj svojoj sjednici zaključī, da se i u školah po selih, gdje se uče sama kmetska djetca, zadrojena i odgojena slovinškim mliekom, diei nauk kao usried Talije, u talijanskom jeziku, izuzam jedini nauk kršćanski!

Kolik je to rug, kolik špot i kolika sramota, našem narodu, našoj narodnosti i našem jeziku! Je li se ikad čulo, da se u Italiji, u Njemačkoj, u Franceskoj, u Ingleskoj, ili u kojoj drugoj svijeta zemlji djetca u školi uče u kojem drugom jeziku, nego li u onom, u kojem govore s otcem i s materom? Nije i neće, jer se svi drugi narodi diei i ponose svojim jezikom; nije i neće, jer ti narodi dobro znaju, da se zakoni božji nesmiju prevraćati, pak da ni djetca, ni odrasli ljudi nemogu u naučih napredovati, nego kroz svoju knjigu i u svojem materinskom jeziku. Pa tko bi u Italiji, u Franceskoj, u Njemačkoj itd. hotio, da se talijanska, franceska, il njemačka djetca uče u školi u kojem drugom jeziku, nego li u talijanskom, franceskom i njemačkom, zatvorili bi ga u ludnicu, kao čovjeka, komu je s pameti!

Pa ipak to se je čudo kod nas dogodilo. Naše je starešinstvo svojemu rođenomu jeziku iz škole vrata pokazalo, a tudjemu je ruke razširilo i objeručke ga zagrlilo. Da budu to tudji ljudi učinili, il makar naši, al na silu — ni pol sramote; ali su naši, i to ne na silu, nego od svoje dobre volje — toj sramoti ni imena neima! Pak još hoćemo da nam se nješto djetca u školi nauče, kad siročad neznaju ni što stiju, ni što pišu. Na taj se način djetca neuču, nego tupe, pak čovjek mora pomisliti, da je to sve zato učinjeno, samo da naš narod nikad do svjetla nedojde. Pak još hoćemo, da nas drugi ljudi i drugi narodi štiju i poštuju, kad se sami ovako sramotimo i pred svim svietom u blato bacamo. A'a neće, jer ako smo slipeći mi, nisu oni!

Iz Liburnije u Juniju*.)

Naša je *Sloga* namienjena našem narodu, njoj je dakle odkrivati i liečiti njegove rane, ter kazati mu stazu, po kojoj mu je hoditi, ako želi olahčati brcme, koje nosi i doći do blagostanja. Pitajmo kojega god ćemo našega kmeta, gdje ga najvise tišči, i odmah će nam odgovoriti: Plaćila imamo preveć, jerbo mi moramo i dva i tri puta više plaćati, nego li su plaćali naši stari. Porez dakle našem kmetu, najvise džepove prazni i glavu biehi. Pa da mu još i gore ili huđe nebude, nego li mu je bilo dosada, neima druge pomoći, nego podučiti ga, kako će moći sam svoju korist gledati.

Citatelji *Naše Sloge* znaju, da će se zemljarina ili fondarija u Istri na novo urediti, i da su već u tu svrhu imenova i tako zvana cienitbena povjerenstva ili komisije (commissioni). Da nam se radi nemarnosti, il radi neznanstva neučini kakva krivinja pri uređivanju novog poreza

*) Zakasnjeno.

naprosto mimoići. Naime, on je postao i prvi »izdavatelj i odgovorni urednik« ovih novina. Obično se navodi da je on jednu i drugu dužnost vršio samo formalno, što, međutim, nije sasvim tačno. Tvrdi se da je stvarni urednik bio Mate Bastian, međutim, ne odričući ovome zasluge, moram reći da je Karabaić u većoj mjeri — za razliku od ostalih nekih kasnijih urednika — zaista i utjecao na uređivanje lista; i njegovo učešće uopće u političkom pokretu Hrvata Istre i na Kvarnerskim otocima mnogo je veće nego što se obično uzima.³²

Uz Karabaića su u ovome pothvatu oko pokretanja »Naše Sloge« učestvovali,³³ pored spomenutih Dobrile, Ravnika i Bastiana još i brat ovog posljednjeg — Ivan, te Istranin Mate Ujčić,³⁴ Toma Padavić iz Praputnjaka kraj Rijeke,³⁵ neki Kosta Trihvić (ili Trifić) iz Trsta, a spominju se se i neki »otočanin« i »volovščak«. Dakako da ovakva jedna akcija — kakvo je pokretanje jednog lista — nije mogla biti ograničena samo na ove ljude, međutim, za sada mi za druge ne znamo.³⁶

Prvi broj lista pod naslovom »Naša Sloga« izašao je iz tiska 1. lipnja 1870. godine. Pripreme i rad oko pokretanja ovih novina omogućile su, pored ostalog, okupljanje šire jezgre sposobnih ljudi koji će od sada moći redovito pratiti i usmjeravati različite akcije i zamisli i koji će preuzeti vodstvo pokreta Hrvata u Istri i na Kvarnerskim otocima. U tome je vodstvu važnu ulogu igrao Anton Karabaić, pored Franje Feretića i Ivana Vitezića, a dvije godine kasnije započeo je ulagati u narodni preporod i politički pokret vrlo velik svoj udio i Vrbničanin Dinko Vitezić.

4.

»Naša Sloga« je već u prvoj godini svog izlaženja posvetila dosta pažnje i Kvarnerskim otocima, a među njima i otoku Krku i Krčanima. Prvi put je Krk poimence spomenut u broju 2 od 16. lipnja na strani 6, u članku »Pitanja i odgovori«. Napis je objavljen u okviru početka kampanje za saborske izbore.³⁷ U njemu se potanje tumači što je to sabor, tko i kako bira zastupnike u sabor, što su izborni odbori i kotari.³⁸ U četvrtom odgovoru (na pitanje »Što su to izborni kotari?«) spominje se među seoskim izbornim jedinicama »*Kršćina, Creščina s Lušinščinom*«. ³⁹ U istom broju, na strani 7, spominje se krčki biskup kao član Istarskog sabora,⁴⁰ a na strani 9, u rubrici »Različite viesti«, u notici »Promjene izbornog reda za Istru«, kaže se da Cres i Krk daju jednoga zastupnika »*gradovah, trgoviščah, (borgate) industrialnih miestah*«; Krk, Cres i Lošinj čine jedan izborni kotar za izbor zastupnika seoskih općina.

U broju 3 do 1. srpnja na strani 12. nalazi se članak o »Svilarstvu« gdje je dopis pisan: »Na otoku Rabu«. Spomenutim pridjevkom često je svoje članke potpisivao Josip Gržetić, prema svome rodnome mjestu Krasu u Dobrinjštini. Kao župnik najviše je služio u Mundaniji na otoku Rabu. Gržetić je objavio više književnih sastava u »Viencu«, »Hrvatskom

listu«, »Balkanu«, »Našoj Slogi«, itd.⁴¹ Njegov stručni članak u ovom broju »Naše Sloge« glasi:

Svilarstvo

Na otoku Rabu

Med najkorisnije i najbogatije proizvode ili plode mogu se uvrstiti svilene bube ili ti gusenice. Pogledajmo samo na Italiju i opazit ćemo, što tamo narod nečini, samo da uzmogne srećno odgojiti to maleno ži-
vinče, izbor bogatstva. Jedni stavljaju isti svoj život u pogibelj, putujući u
Kitaj i tja u Japansku zemlju, da si priskrbe pravoga izvornoga sjemena.
Takova poduzetja bjehu učinjena osobito onda, kad se bijaše u Europi
pojavila nekakva bolest, s koje nemogahu gusenice srećno k svojemu
svršetku prispjeti. Dan današnji, dočim po Italiji i po južnoj strani Dal-
maciji traje ponješto ta bolest, na Kvarnerskih joj Otocih neima skoro ni
traga. Nego naš primorac malo mari za takovu promjetnost; to jest, mož-
da bi se i svom silom latio toga posla, ali ponajviše neimade k tomu što
treba. Kod gojenja gusenica potrebne su mnoge stvari, a bez nekocih
se ništa nemože. Najprije treba imati dudina ili murvina lišnja izobilj,
prikladno mjesto i nauka te izkustva, ako se želi postići dobar uspjeh.
Sve bi se možda lahko i premoglo, ali se oskudica na lišnju nemože ničim
nadomjestiti, izvan da narod počne redomice marljivo gojiti dude ili
murve. Čudnovato, ali je ipak istinito, kako naš narod zanemaruje ovu
struku obrtnosti, koja bi mu mogla na neizmerni način i za kratko vrieme
povećati i obogatiti domaće gospodarstvo! Nijedan proizvod ili plod ne-
može tako obilno naplatiti truda težaku, kako svilarstvo. Za trideset do
četrdeset danah može svilarstvo dati na jedan, što potrošiš, najmanje de-
set dobitaka.

Za to blagostanje pobrinuo se već Namjestništvo Dalmatinsko, koje
šalje svake godine svakoj općini, koja saželi, obilat broj mladahnih mur-
vah ili dudah, da je ona razdieli med stanovnike. Naravski da je to jako
hvale vriedno poduzetje, ali mnogo se ih najde divljih tako, da se mo-
raju opet ciepiti; s toga bi morale oblasti dobro paziti, komu naručuju
da, im je proskrbu i odakle je dobiva. Tako na primier na otoku Rabu
mnogo ih se već uzgojilo, a dovoljan se ih broj uzgaja, s toga prošle
godine prodalo se ondje 4000(...)⁴² mjehuricah, a ljetos računa se prieko
6000 (...),⁴³ sad svaki (...)⁴⁴ najmanje po 1 fl. 50 novč. to iznaša do 9000
fl. Treba pomisliti, da otok Rab nebroji nego 4000 stanovnika, a od tih
grad Rab, gdje se skoro sve odgoji, broji samo 1100 stanovnika. Sad pro-
mozgajte, moji Krčani i Cresani i u obće svi Istrani, nije li to liep doho-
dak, koji urodi za 40 danah malenim trudom? Nemojmo biti dakle tvrdo-
glavi natražnjaci, nego otvorimo oči i shvatimo svoju korist. Koliko truda
nije kod vinograda, kod žita i t. d. dođe tuča, dođe suša, eto neimaš kuda
okom da upreš od žalosti; istina Bog, da se bez toga nemože, ali zašto da
se nelovimo onoga, što nam može mnogo veću korist doprinieti! Sadite
dakle i gojite murve, ako ne budu vam koristile, koristit će i poboljšati
stanje vašim sinovom, ter podići iz siromaštva barem vašu unučad.

Krasanin.

U istome broju na strani 13, u rubrici »Različite viesti«, u napisu o izborima i o zastupničkim kandidatima stoji: »*Krk, Cres i Lošinj znamo da žele opet izabrati Preč. g. Kan. F. Feretića⁴⁵ i dodati mu druga vriednoga i neustrašivoga prijatelja našega naroda g. kapet. P. M. Ragusina*«.

U broju 4 do 16. srpnja na strani 16. nalazi se otisnut opširniji članak:

Sa Krčkoga Otoka u Juniju.

Svako se je rodoljubivo srdce razigralo od radosti i veselja i u ovih naših stranah, kad je izašao na vidjelo vaš hrvatski list, što umno nazvaste Naša Sloga. A i bilo je baš skrajno vrijeme da se već jednoč i braća Slovinci u Istri i na Kvarnerskih Otocih so sna probude, pak po primjeru drugih narodah slože i u bratinskoj slozi postaraju, kako bi laglje postigli duhovno i tjelesno blagostanje

Naš narod nije dosad baš u ničem gledao svoje koristi. Mogao je, na priliku, kroz zastupnike svojga roda i plemena stvarati naredbe, koje se tiču njegove djetce, pak nije toga činio. Izručivao je dapače, kao tuđi rob, taj prevažni posao nepoznatim ljudem drugoga plemena,⁴⁶ koji nisu za ništa na svijetu manje marili, nego da se zauzmu i pobrinu za ono, što bi njemu koristilo i prudilo. Ovo je grka istina, koju su dosad svi naši domoroci kruto žalili, al joj nisu lieka znali.

Ja baš nisam bio namislio raveživati te ljute rane našega naroda, jer su to prije mene mnogi drugi liepo i razumno učinili; ali jedna prigoda, koja me je kao zmiya u živo srdce ujila, sili i mene da se pera latim.

Kad je ono bilo, da se u našoj pokrajini više, već od starine odstojećih i samosvojih, obćinah u jednu skupi,⁴⁷ dogodi se i ovdje na našem Otoku, da su obćine, Puntarska, Korničarska, Sveto-Fušarska, Poljičanska i Dubašnjanska bile ukinute i sdružene s obćinom Krčkom, premda su se moćno protiva tomu opirale. U svih rečenih obćinah je narod skroz hrvatski, samo u Krku ima nješto talijanah. Ta je dakle nova obćina osnovana od dvie narodnosti, talijanske najme i hrvatske, od kojih jedna nerazumije u jeziku druge, a ono ipak moraju skupa govoriti i sve obćinske poslove obavljati. U toj novoj obćini ima Slovincah 5100, a Talijanah 1700. Obćinsko se starešinstvo sastoji od 30 članovah,⁴⁸ od kojih 20 zastupaju stran slovinsku, a 10 talijansku.

Pitate me, u kojem se jeziku u ovakvom obćinskom vieću ili konsilju razpravljaju i obavljaju obćinski poslovi? Da li se je uzeo u obzir na sadašnje naredbe i zakone, polag kojih svaki narod ima pravo iskati, da mu se piše i govori u njegovom materinskom jeziku? I, najposlije, je li se ta stvar riešila io dlučila putem glasovanja, kako to pravica i zakon zahtjevaju?

Liepa su ovo pitanja, al ja vam moram odgovoriti, da svemu tomu neima kod nas ni slieda ni traga. Jer u Krčkom se obćinskom vieću govori i piše talijanski, kao da ima u obćini baš naopak 5100 Talijanah, a 1700 Slovincah. Na zakon nije nitko ni mislio, jer zakon nigdje neveli, da se većina mora pokoriti i prikloniti manjini, a ovdje se je uprav to do-

godilo. A što se glasovanja tiče, ono 20 članovah, koji zastupaju stran slovinsku, privoli mirno na tu nepravdu i bez viećanja i bez glasovanja; kad su jednom jedinom besjedom mogli izposlovati, da se svi občinski poslovi obavljaju u našem hrvatskog jeziku, u koliko se netiču samih Kračanah; jer zakon postoji koliko za Talijane, toliko i za Slovince. Ali to još nije sve.

U svih gori imenovanih selih ima odavna jedna početna škola, u kojoj je bio dosad jezik nauka, kako je ip ravo, hrvatski. A sad čujte! Slavno školsko vieće ili konsilj, naše pokrajine, kako mi je bilo rečeno, upita poštovano starešinstvo občinsko, neka izvoli odabrati i odrediti, u kojem jeziku hoće, da se u podloženih mu školah djetci nauk dieli?⁴⁹ Nevjerojatno, ali istinito! Slavno starešinstvo občinsko u posljednjoj svojoj sjednici zakluči, da se i u školah po selih, gdje se uče sama kmetska djetca, zadojena i odgojena slovinskim mliekom, dieli nauk kao usrid Talije, u talijanskom jeziku, izuzam jedini nauk kršćanski!

Kolik je to rug, kolik špot i kolika sramota, našem narodu, našoj narodnosti i našem jeziku! Je li se ikada čulo da se u Italiji, u Njemačkoj, u Franceskoj, u Ingleskoj, il u kojoj drugoj svieta zemlji djetca u školi uče u kojem drugom jeziku, nego li u onom, u kojem govore s ocem i s materom? Nije i neće, jer se svi drugi narodi diče i ponose svojim jezikom; nije i neće, jer ti narodi dobro znaju, da se zakoni božji nesmiju prevraćati, pak da ni djetca, ni odrasli ljudi nemogu u naucih napredovati, nego kroz svoju knjigu i u svojem materinjskom jeziku. Pa tko bi u Italiji, u Franceskoj, u Njemačkoj itd. hotio, da se talijanska, franceska, il njemačka djetca uče u školi u kojem drugom jeziku, nego li u talijanskom, franceskom i njemačkom, zatvorili bi ga u ludnicu, kao čovjeka, komu je s pameti!

Pa ipak to se je čudo kod nas dogodilo. Naše je starešinstvo svojemu rodjenomu jeziku iz škole vrata pokazalo, a tudjemu je ruke razširilo i objeručke ga zagrlilo. Da budu to tudji ljudi učinili, il makar naši, al na silu — ni pol sramote; ali su naši, i to ne na silu, nego od svoje dobre volje — toj sramoti ni imena neima! Pak još hoćemo da nam se nješto djetca u školi nauče, kad sirotčad neznaju ni što štiju, ni što pišu. Na taj se način djetca neuče, nego tupe, pak čovjek mora pomisliti, da je to sve zato učinjeno, samo da naš narod nikad do svjetla nedojde. Pak još hoćemo da nas drugi ljudi i drugi narodi i poštuju, kad se sami ovako sramotimo pred svim svietom u blato bacamo. Ala neće, jer ako smo spijeli mi, nisu oni!

U istome broju, na strani 17, u rubrici »Različite viesti«, u notici »Evo kako su prošli« — misli se na izbore za Istarski sabor 10. VII — spominje se da su kao zastupnici seoskih općina izabrani u »Krku Preč. g. F. Df. Feretić, Krčki kanonik, i g. A. Bogović posjednik«,⁵⁰ a za gradskog zastupnika izabran je »U Cresu i Krku g. A.⁵¹ de Petris«. ⁵² Napis završava: »Kako se iz ovoga izvješća vidi, mi se neimamo čemu veseliti. Al ipak nemožemo, da pred cielim narodom nepohvalimo kmetske izbirače u Liburniji i na Kvarnerskih Otocih, koji su baš pokazali,

da podpuno i mužki shvaćaju svu važnost izborah. To je prva zraka čiste nade, da će jednom i pred naša vrata sunce prisvetiti«.

U broju 7 od 1. rujna, na strani 28—29, objavljen je drugi »Razgovor med Markom i Lukom«⁵³ s nadnaslovom »Naše občine i škola«. Povod za ovaj napis u obliku dijaloga bio je dopis s otoka Krka u broju 4. Razgovor glasi:

M. Luka!

L. O, Marko, da si mi zdravo! Baš sam želio s tobom govoriti.

M. No, što je?

L. Čudim se i snebivam, kako je on naš onomadnji razgovor došao u Slogu.

M. Tomu se čudiš? Kako da nismo na ulici govorili, a okolo nas onoliko svieta, koji nas je slušao! Pa što ti je toga žao?

L. Zašto da mi bude žao! Dapače mi je drago, jer je onako kroz Slogu tisuće i tisuće ljudi zanj doznalo, što nebi bilo. — Nego, da te pitam, jesi li čitao onu nespodobu na Krčkom Otoku, gdje se ne samo u občinskom vieću ili konsilju i za Hrvate piše i govori talijanski, nego se dapače i naša hrvatska djetca u školi muče i tupe u talijanskom, njim nerazumljivom jeziku; a sad štijem, da se to isto čini i na Otoku Cresu. To jest baš sramota, kojoj ni imena neima, kao što je pravo rekao onaj krčki u Slozi dopisnik.

M. E, moj brate, takove sramote ima bez konca i kraja i po ostaloj Istri, s ovu i s onu stranu Učke. Ti bi se začudio, kad bi ti ja počeo nabrajati istarske občine ili komune gdje stanuju sve sami čisti Hrvati, a ono u školi ni rieči nego talijanski. Ti još Istre nepoznaješ!

L. Pa od kad je to tako?

M. Od lani; jer su sve do lani naše početne škole bile hrvatske.

L. Pa kako je to zaboga moguće sad, gdje smo, kako vele, slobodni ljudi u slobodnoj zemlji? Ja toga nerazumiem.

M. To ti je jako lahko. Naša ti je sloboda kao plaha na grani ptica. Tko ju zna ulovit, njemu pjeva kod kuće u krljetci ili gajbi, kako je njega volja; a tko nezna ili neće, mora jadan plesati, kako mu ona iz tudje gajbe svira. Razumieš li?

L. Nerazumiem.

M. Dakle, vidiš, to ti je evo ovako. Do predlane je vlada sama odredjivala, kakve da budu gdje škole; za nas je u Istri već od godinah i godinah bila odredila, da budu hrvatske, i bjehu hrvatske. Predlani je pak pustila pojedinim občinam ili komunom, neka oni sami izaberu, u kojem jeziku žele, da im se djetca u školi uče.

L. Pak?

M. Pak, naše su občine poželile u talijanskom, i evo sad imamo talijanske škole, izvan onih, koje se još nahode svećenstvu u rukama.

L. Dakle tu mora bit nekakav zakon, koji dopušća občinam...

M. Jest, a to je devetnaesti paragraf temeljnih carevine prava, koji daje svakomu u Austriji narodu pravo, da svoju djetcu u svojem materinskom jeziku odgaja, kao također da mu se u svih pisarnicah piše i govori u njegovom jeziku. Pa na temelju tog zakona bile su i pitane u Istri sve redom občine, neka se izjave, u kojem jeziku hoće da imaju školu.

L. A tko ih je pitao?

M. Saborski porečki odbor il tako zvana giunta.

L. Je li pitao baš občine?

M. Nije, nego občinska zastupstva ili rapresentance, a to je svejedno.⁵⁴

L. Pa kako su mogli naši občinski zastupnici izabrati talijanski, kad mi nismo Talijani nego Hrvati?

M. Ako smo Hrvati mi, nisu naši občinski zastupnici. To su dapače sve sami Talijani i potalijančenjaci, najme odkad bjehu uvedene nove občine, a naša zastupstva premješćena u male talijanske il potalijančene, tako zvane, središnje gradiće. Jer naš narod, il nije priznao tih novih obćinah, il ako ih je mučke i priznao, nije u viećnicu poslao svojih ljudih. Pa je li čudo, ako su se tim naši nehrvatski zastupnici okoristili, ter slobodu u svoju krljetku zatvorili, ostavši naša prazna; pa ako sad mi moramo skakati, kako nam oni trube? Iz toga vidiš, da i najveća sloboda nevriedi ništa, ako se neznaš il nećeš njom da okoristiš.

L. A tko plaća občinske škole?

M. Svi zajedno obćinari ili komuništi?

L. Dakle, mi Hrvati plaćamo škole, da nam se u njih djetca otdujuju i tupe? Bogme, to nije pravo!

M. Ako nije pravo, jest zakonito. Jesi li me razumio?

L. Jesam, a i još nešto.

M. Što?

L. Da sad vidim, zašto je bivši sabor stvorio zakon, kojim se ukidaju naše hrvatske občine. To dakle nije bilo zato, da se što prištedi il prišpara u trošku...

M. Ni najmanje, jer ako se kod pisarije štogod i prištedi (razumni ljudi vele da neprištedi), al kmet jednako troši, dapače pet puta više, kad mu je Bog zna kamo do Podestarije letiti; jer se siromah morah po cio dan izvan kuće hraniti i Bog zna koliko i kakovo djelo pustiti. Tajni se uzrok tomu novotarenju nemože iskati nego u tom, da se i proti devetnaestomu paragrafu temeljnih carevine prava naš hrvatski jezik iz škole protjera, a mjesto njega uvede talijanski. Jer se je znalo, da ćemo mi u tih novih raprezentancah občinskih ostati u manjini, pak da će se tu moći gospodariti, kako bude koga volja.

L. Molim te, kako se je to moglo znati?

M. Kako se nebi znalo, kad naš narod nemari za se, nego pušća, da ga zastupa tko hoće i kako hoće i u saboru i u občinskom vieću.

L. Hajd, nešali se!

M. Hoćeš, da ti to dokažem? Evo što mi pišu iz Liburnije. Ondje je, prigodom posljednjih izborah za sabor, od 400 M. kmetovah došao u grad jedan, od 200 B. također jedan jedini, da izbira izbirače. Pa ako je tomu tako u Liburniji možeš si misliti, kako je po ostaloj Istri. Iz doljne mi Istre pišu, da onud naši ljudi, il nisu izabirali, il koji su izabiral, da su izabrali za izbirače svoje najljuče neprijatelje. Tako ti dakle, vidiš, mari naš narod za svoj sabor i za svoja občinska zastupstva; zato i propada jadan sve to više svaki dan na duši i na tielu.⁵⁵

L. Borme ni tu ti neima govoru prigovora. Sad ponešto i ja razumiem, zašto nemogu bit i svećenici ili popi občinski zastupnici, kao također zašto su im bile škole otete.

M. Jer bi se možebit bili oni jedini tomu gospodarenju oprli, jer su oni od naroda i s narodom.

L. Jest, jest, tako je. — Nego, reci mi, nebi li bila, barem rad duše i obraza, dužnost naših zastupnikah, bilo občinskih bilo saborskih, pa makar bili oni sto put Talijani, skrbiti i za svoje netalijanske zemljake?

M. Nespominjaj mi ni duše ni obraza. U tom poslu svaki za se, a Bog za sve.

L. Onda, zašto je vlada ni proglasila XIX. §§ kad se je imao ovako pogaziti?

M. To ti vladu pitaj.

L. Ipak nije svud tako, jer čujem, da u tršćanskoj okolici imaju naša braća Slovenci svoje slovenske škole, premda im jih izdržuje talijanska tršćanska občina, pod koju spadaju.

M. To ti je prava istina, pa tu valja reći, il da su Tršćani pravedniji ljudi od naših talijanskih susiedah, il tršćanski okoličani mudriji i odvažniji ljudi od nas, istarskih Slovenaca i Hrvatah.

L. Ljudi s ljudi! Pa što se to nemože popraviti? Što već neima baš nikakve pomoći?

M. Bože sačuvaj! U slobodnoj se zemlji redovitim putem može sve popraviti.

L. Koji je taj zakoniti put?

M. Da narod izabere, kad bude tomu vrieme, u zastupstvo ili representancu svoje ljude, pak da oni onda poprave sve, što im je god sad krivo i nepravedno, da najme preulove onu gori pticu u svoju gajbu.

L. Oho, tu treba čekati, dokle budu novi občinski izbori.

M. Onda, neka se dogovore što prije svi naši kmetski gospodari, pa neka učine i podpišu svi dvije prošnje, jednu svaki na svoje občinsko zastupstvo, a drugu na zemaljski sabor, il saborski odbor (gjuntu) u Poreču, i neka traže, da im se polag XIX. §§ temeljnih carevine pravah uvede hrvatski jezik u školu i viećnicu.⁵⁶ Pa ni sabor ni občinska zastupstva neće moći, da se ugnu volji cieloga naroda, kad on zakonito ali ozbiljno zaišće, da mu se vrata njegova pogažena prava.

L. A vlada?

M. Vlada, koja nesmiije voliti više jednomu, nego drugomu, neće moći, da nepodupre pravedne prošnje istarskih Slavenah.

L. Liepe su to misli, samo kad bi svi tako mislili, kako ti misliš.

M. Luka, misal ti je kao žarko na nebu sunce, koje na jedan put pol svieta rasvjetli i ogrije! —

Odmah iza ovog razgovora nastavlja se na strani 29. rubrika »Dopisi«, u kojoj se nalazi samo jedan članak, datiran »U Poreču 26 Avgusta«. Sadržaj članka odnosi se na tok početka rada Istarskog sabora 20. kolovoza. U njemu stoji da je dr Andrija Petris izabran u novi Zemaljski odbor. Prije toga piše:

»Po tom je sabor prosuđivao, je li su svi novi saborski zastupnici izabrani bili po propisanom izbornom redu i zakonu, pak je odlučio, da izbor izvrstnoga našinca, gosp. kanonika Feretića i žepana Bogovića na Krčkom otoku nevalja radi nekih nedostatakah.⁵⁷ Nadamo se za cielo, da će se naši dobri ljudi na spomenutom Otoku na prihodnom izboranju svi liepo složiti, pa jednodušno glasovati za vriedne muže, koji će ih na saboru po duši zastupati, i junački im braniti narodna i sva druga prava. —

U broju 9 od 1. listopada, str. 36, (rubrika »Dopisi«) nalazi se štampan članak čiji se sadržaj nadovezuje na ranije navedene napise u vezi sa sprovedenim izborima za Istarski sabor. Članak glasi:

Sa vrh Treskavca na Otoku Krku.

Jur je više prošlo godišćah odkad nekoracah po tebi, mila domovino moja, a i sada kratki su mi časi podieljeni da te pohodim. Evo mene zato na tvojem visokom Treskavcu, da jednim pogledom zadovoljim nuždi srca moga, razgledajuć se po svom milom mi Otoku, jer kruta rana dopade srce moje. Čuh, da poradi malo vriednih nepravilah nebiahu priznata na zadnjoj sjednici Porečkoga Sabora naša častna dva domorodna zastupnika,⁵⁸ k tomu, da će skorom biti novo izbiranje, te da žalibože nekoji od vas, mili moji domorodci, mislite i jur se spravljate izabrati za vaše poslanike dva **tudja čovjeka**, koji nebudući vašega roda ni plemena, iskat će u Poreču svoju taštu slavu i korist, a baš podnipošto obazirati se, a još manje potruditi za vaše oblakšanje, za vaše dobro!

Nebi li to bilo, braćo mila, velika škoda i rug za vas koliki naš Otok, da med 15.000 ljudi, koji se na Otoku hrvatskim imenom dičimo, nebismo vriedni naći, ili da bolje rečem, nebismo htjeli da najdemo med nami dva poštena i pametna muža, koji bi od srca za nas tužnih govorili i nas branili; nego, dajuć se kao slipe i nepametni varati od ovoga ili onoga smutljivca il izdajnika, da bismo izabrali ljude, koji neimaju za nas ni srca ni ljubavi, koji neće da s nami druže? — Jest, to bi bila, mila bratjo moja, za nas takova škoda, takovo ruglo i sramota, kojoj nije moguće ni imena naći. Što će tebi, mili rode, oholica tudjinac, koji ti ledja okreće i onda, kada ti, po tvojoj dobroti, njemu kapu skidaš na pozdrav?

Ajde, dakle, ajde vi hitri Baščani, ajde vi razgovorni Vrbančani, ajde vi veseli Dobrinjci, ajde vi po svietu uvježbani Omišljani, ajde vi bogati Dubašljani, Poljičani, Sveto Fuščani, Korničari i vi, zrcalo kopačaš Puntari — ajde svi liepo se složite, da jednodušno zberete za vaše odvjetnike, za vaše branitelje na Porečkom Saboru (dieti), ljude, koji su vaše krvi, vašega roda vaše ćudi, dobro bo je svakome poznata narodna naša poslovica, koja veli: po našincu kako tako, po tudjincu pa nikako!

U broju 11 od 1. studenoga, na str. 44—45, nadovezuje se slijedeći tekst na ranije navedene članke:

S Otoka Krka koncem Oktobra.

Nemogu srdcu odoliti da pred odlazkom iz zavičaja svietu nerazglasim jedan velevažni događaj, što se ovih danah ovamo zbio. Pred nekoliko je mjesecih zasljepljeno starešinstvo sjedinjenih obćinah s Krčkom u svom vieću odlučilo, da se u školi njihova djetca podučavaju talijanski, o čem je već bilo govoreno i u **Našoj Slogi**; to je zbilja ovih danah i došla zapovjed učiteljem, da se ima učiti talijanski, a samo koliko toliko hrvatski, ili bolje rekuć ništa. Ali Bože mili, kakvi su to starješine? Lijepa li pitanja, ali još ljepša odgovora! Ti starješine jesu van ljudi, koji slijepo rade sve ono, na što ih god nagovore Talijani u tom vieću; jer oni vam tute ništa nerade, buduć većina njih nerazumi ni jezika u kom se vieća, već samo ludo potvrđuju kimajuć glavom, što im predlože Talijani, koje oni drže kao njevakva savršenija bitja. Pa čemu se može čovjek nadati od takvih ljudih? . . . Na taj su vam način kod nas i došle talijanske škole. Nu ipak prije nego su i imali to učiniti, morali bi bili puku naviestiti, ko što se i druge stvari tako publiciraju, pak tek onda izvršiti. Ali pitam ih ja sada: jesu li oni tako učinili? Nisu!

A da nije puk za to ni znao, nego da su to oni svojevóljno zaključili, vidi se odtud, kakovo sad nezadovoljstvo vlada rad toga med pukom. Jer ovih vam se danah ovdje u Dubašnici pripravljahu učiniti molbenicu ili supliku, da prosvjeduju ili protestuju proti tomu zaključku, te da neće podnipošto talijanšćinu u školi; a niti novčića potrošiti za takove otrovnice tudjinske knjige, već da se njihova djetca hrvatski podučavaju kao i dosad, to jest u onom jeziku, u kojem ih majka učila moliti se Višnjemu. Tko se nebi radovao, tko se ne bi veselio, a osobito ja, kojemu je ovo rodno mjesto, nad takovim liepim činom; tko li nebi pred cielim našim narodom pohvalio, kso li nebi iz dubine srdca zavapio rodoljubivim Dubašljanom: **živila vam spomena do vieka!** Samo tako napred, mili rode, pak će i pred naša vrata voljkad sunce sinuti. Deder pokaži, rode moj, da i ti znaš štovati naredbe božje, da i ti znaš ljubiti ono što je svim najdragocienije, najme, svoj jezik. Deder pokaži svietu, da nisi ni ti neharan pram materi svojoj, koja te uzgojila i bielimi mliekom zadojila; jer da je i tebi mil jezik, kojim su sladka materina usta progovarala. Znaj da narodna tvoja knjiga i škola jedina će te izbaviti od tvoga jadnoga stanja. Jedina tvoja hrvatska knjiga će te iz sna pro-

buditi, pa će pokazati, da nismo ni mi zadnji narod ovoga svijeta; već da smo narod velik i slavan, dakle da je častno biti Hrvatom. Ajde probudite se i vi braćo Poljišani, Svetofušćani, Korničari i Puntari, pak ugledajte se u Dubašljane, da si tako zajedno s njimi osvjetlate lice!

Ele i ovo je čista zraka ljepše budućnosti po cijeli naš narod, braćo, zora puca!

U broju 12, od 16. studenoga, str. 48, nalazi se vijest o jednom Krčaninu:

(Vinko Čubranić) biskup Dubrovački i vrli rodoljub, poslje duge bolesti, preminu jučer, 15, u 6 urah pos. podne ovdje u Trstu.⁵⁹

U broju 13, od 1. prosinca, str. 52, u rubrici »Dopisi« javlja se čitalac »Iz Liburnije«; na početku svog članka kaže:

S otoka Krka vam javljaju, da onud neka zasljepljena starešinstva u svom mudrom vieću zaključiše, da se u školi njihova djeca podučavaju talijanski, premda ona ni rječi u ovom jeziku, nerazumiju. Ali ne samo na Krku imade mudracah, koji nam ruže mile i krasnu narodnost, nego žalibože i naša Liburnija nije prosta od tog nesretnog kukolja, nestalo ga!

Dalje se govori o ondarođenim voditeljima prosvjetnog života i pomorskim kapetanima u ovome kraju.

5

Na kraju, prenosim iz »Naše Sloge«, XXXIX, 4, Pula, 25. siječnja 1906, str. 1, najkompletniju do sada objavljenu biografiju Antona Karabaića, prvog urednika »Naše Sloge« i jednog od voditelja ovog lista sve do početka 80-tih godina, do razdoblja kada predstavnici druge generacije hrvatskih političara u Istri započinju preuzimati u svoje ruke rukovodstvo hrvatskog političkog pokreta, a time i »Naše Sloge«. Stariji utjecajni političari i narodni preporoditelji jedan za drugim umiru (Mate Ujčić, Juraj Dobrila, braća Mate i Ivan Bastian i drugi) ili se povlače iz aktivnog političkog života, kao npr. Anton Karabaić; jedini od predstavnika »starih« ostaje na poprištu političkih zbivanja — i to kao vrlo aktivan i utjecajan rukovodilac — Dinko Vitezić.⁶⁰

Tekst članka, koji je napisao Matko Mandić u povodu Karabaićeve smrti, glasi ovako:

ANTE KARABAIĆ

Teško ucviljenim srcem i potrtom od tuge dušom javljamo čitateljem našim crnu viest, da prvoga urednika i ustanovitelja našega lista Antuna Karabaića neima medju nami više. Preminuo je u ponedjeljak

u 3 sata u jutro pomiren s Bogom u naručju svoga nećaka popa Iva Maračića.

Nakon smrti blagopok. biskupa Dobrile, t. j. od 24 godine natrag ovo je najtužnija viest, koju donosi naš list od njegovog postanka.

S našim Karabaićem izčezava iz našega javnoga života jedna od najobljubljenijih ličnosti. On je bio posljednji između one malene ali odlučne i požrtvovne čete, koja je prije 38 godina zamislila i ustrojila ovaj skromni listić za mukotrpne istarske Hrvate. Pred njim legoše u grob vierni mu drugovi i suborioci — Ujčić, Dobrila braća Baštiani⁶¹ i Paronić⁶². S Karabaićem nestalo je s istarskog kopna posljednjeg svećenika starog kova. Skroman, prijazan i susretljiv, dobroćudan i velikodušan osvajao je srca sviju, s kojima je dolazio u doticaj. Njegova uzorna nesebičnost nije mu dopustila, da traži za sebe ni časti ni dostojanstva, najmanje pako blaga ovog svieta. Malo je imao i s malim se zadovoljio, a ako mu je što preostajalo, podielio bi među svoju mnogobrojnu siromašnu svojtu.

Nemila smrt ugrabila nam je idealnog prijatelja, iskrenog savjetnika, žarkog nesebičnog rodoljuba. Za vieke zatvorile se one ustne, koje su u hramu božjem kroz dugi niz godina vjernikom propoviedale ljubav i bratinstvo, a u ovom listiću narodu našem podavale mudre savjete i iskrene poticaje na uztrajnost u borbi za njegov duševni i tjelesni boljak. Na mrtvačkom odru sklopljene su i hladne one ruke, kojima je dobri naš pop Ante dielio milostinju lievo i desno — a često i više nego li su to njegova skromna sredstva dozvoljavala.

Dočim predajemo ovim pravednoj poviesti ime jednog od najzaslužnijih muževa iz prve naše narodne borbe u Istri, stojeći puste duše pred njegovim blagim al studenim licem, opraštamo se s njim u ime svojte, prijatelja i štovatelja, da, u ime svega hrvatskoga naroda, koji će njegovo slavno ime prenašati od pokoljenja na pokoljenje.

Ante Karabaić rodio se je 29. novembra 1832. u Puntu — na otoku Krku od otca Ivana, nižeg financijalnog i pomorskog činovnika i majke Marije, rođj. Toić, sestre svećenika Jerka i Petra Toića iz Baške, na istom otoku. Imao je šestero braće (2 sestre i 4 brata).

Prvi razred pučke škole svršio je mali Ante u rodnom mjestu. Učiteljem mu je bio pop Ante Žic — Dunižarić iz Punta. Ostale razrede pučke škole svršio je u Krku. — Prvih 6 gimnazijalnih razreda svršio je na Rieci, i to prva dva sa talijanskim a ostala četiri sa latinskim naukovnim jezikom. Madjarski jezik bio je obvezatan za sve djake, a naš Ante učio ga je tako marljivo, da je znao i pod stare dane citirati čitave madjarske izreke. — Sedmi i osmi razred gimnazije polazio je u Zadru za ravnatelja slavnog dra Gjüre Pulića, koji je kasnije postao kanonikom sv. Jeronima u Rimu, i koji je mladog Karabaića radi njegove marljivosti i uzornog ponašanja silno volio. Sve gimnazijalne razrede svršio je naš Ante s odlikom a u VIII. razredu bijaše prvi. — Bogoslovne nauke slušao je prve tri godine u središnjem sjemeništu u Gorici a četvrtu po tadanjem običaju u Trstu pod pok. biskupom Legatom, koji ga je nakon III. bogoslovne godine redio za svećenika.

Otac Antunov, Ivan — kako rekosmo niži financijski činovnik — izškolovalao je svojom skromnom plaćicom od 300 for. godišnjih trojicu svojih sinova. Dvojica od njih Ivan i Ante postasše svećenicima, dočim je treći Mate pošao u financijske činovnike.

Po dovršenih bogoslovnih nauci imenovan bijaše pop Ante za duhovnog pomoćnika i koralnog vikara u Koprnu, gdje je ostao jednu godinu. Tuj je propovjedao tako čistim talijanskim jezikom, da mu nebi bio nitko mogao kazati, da je Hrvat. On je naime u VII. i VIII. gimnazijalnom razredu imao za profesora iz talijanskoga jezika Lubina, koji ga je klasificirao sa veoma odlično (assai distinto). Iz Kopra premiestiše ga u istom svojstvu u Trst k starom sv. Antunu. Koncem godine 1867. morade radi bolesti na plućima zapustiti tu službu, te je hotio po savjetu liečnika dra Schrotta u obće odreći se svake službe. U tešku bolest zapao je prenapetim radom osobito napornim ispoviedanjem i propoviedanjem. Kroz četiri godine bacao je krv pa kad je hotio otići, ponudi mu biskup lahku službu kod *Lovca*: »Villa Rivoltella«, gdje je samo misio i držao na dan dva sata školu za slovensku dječicu onog kraja, i to po želji samog ustanovitelja i vlasnika onog dvorca, Paškvala Rivoltelle.

Za njegovog boravka kod »Lovca«, rodila se je sretna misao o izdavanju »Naše Sloge«. Prvi je spružio tu misao veliki naš Dobrila, koji je o tom često pisao prijatelju popu Antunu. Godinu dana prije, posjetio je Dobrila u društvu s dr. Pulićem Karabaića kod »Lovca«. I tada je biskup ponovio svoju želju i zamolio Karabaića, da se prihvati uređivanja lista, koji bi se imao ustrojiti, pošto je on bio tada jedini rodoljub u Trstu posve neodvisan koli od vlade toli od magistrata i od ordinarijata.

Toplim i opetovnim molbam nezaboravnog biskupa nije se mogao pop Ante dulje opirati. Godine 1870. lati se on zanj mučnog i nezahvalnog posla, što ga je često i uspješno obavljao do god. 1881. kad preuzeše privremeno uređivanje najprije dr. M. Laginja, pa pok. dr. A. Dukić. — God 1883. bio je pop Ante imenovan kanonikom sv. Jeronima u Rimu, gdje je zauzeo ispražnjeno mjesto smrću bivšeg mu ravnatelja dra. Pulića. U Rimu je ostao oko dvije godine, jer mu nije prijao tamošnji zrak, te oboliv zapusti vječni grad.

Vrativši se u Trst, preuze lagahnu službu vjeroučitelja i nadzornika u zavodu »Albertinum«, kojim ravnaju školske sestre sv. Križa, i u kojem se uzgajaju siromašne i zapuštene djevojčice. Tu službu obavljao je preko 20 godina na veliko zadovoljstvo školskih sestara i školske mladeži. — Svoju mnogobrojnu rodbinu podupirao je pop Ante skoro više nego li je mogao. Nikada nije nitko od njegovih zakucio na njegova vrata a da mu se nebi širom otvorila.

Znajući kako će se naš narod u Istri teško osloboditi tudjeg gospodstva dok nebude imao svojih izškolanih sinova, koji će ga braniti, suditi mu, liečiti ga duševno i tjelesno, dao je izškolati najprije nećaka Ivana Karabaića koji je prerano umro kao kotarski kapetan u Kninu u Dalmaciji, pak drugog nećaka sada popa Ivana Maračića vojnog kurata u Ljubljani i brata ovomu posliednjem, koji je u Trstu svršio 5 ili 6

gimnazijalnih razreda, te kasnije pošao u Ameriku. I tako je naš Ante sav svoj viek više mislio, snovao i radio za druge nego li za sebe. — Radi čestih bolesti nije mogao niti mario postati stalno namještenim dušobrižnikom. Za nikakvom čašću nit odlikom nije težio, te premda je iskreno prijateljevao sa pok. narodnim biskupima, Legatom, Dobri-lom, Glavinom⁶³ i Šterkom⁶⁴, pošao je u hladni grob kao posljednji pri-prosti svećenik one biskupije.

Rastajući se ovim za uvijek na ovom svijetu sa premilim pokojnikom, sladkim prijateljem, iskrenim savjetnikom, uzornim svećenikom i rodo-ljubom, kličemo mu iz dubine potrte duše: **Vječni ti pokoj i slava, plemeniti Ante!**

BILJEŠKE:

¹ Tekst Mije Mirkovića (*O sadržaju i smislu narodnog preporoda u Istri (1861—1914)*, Jadranski zbornik V, Rijeka—Pula 1962), koji je posmrtno objavljen, zapravo je prošireno njegovo izlaganje na simpozijumu u Puli 1962. god. u povodu 100-godišnjice narodnog preporoda Hrvata u Istri; ovo izla-ganje bilo je objavljeno u puljskom »Glasu Istre« u listopadu 1962, te u »Hrvatskom narodnom preporodu u Dalmaciji i Istri«, Zborniku MH, Zagreb 1969, str. 283—287.

² Otok Krk je od 1822. god. sačinjavao s Istrom i drugim Kvarnerskim otocima zajedničku pokrajinu u okviru Austrije, odnosno cislajtanijskog dijela Austro-ugarske. Usp. Božo Milanović, *Hrvatski narodni preporod u Istri I*, Pazin 1967, str. 55.

³ M. Mirković, *O sadržaju*, n. dj., str. 20.

⁴ O Trinajstićima usp. Petar Strčić, *Četiri krčka advokata u po-litičkom životu Istre i Kvarnerskih otoka*. Odvjetnik, glasilo advokatske ko-more u SRS — Zagreb. Svečano izdanje u povodu sto godina advokature u Hrvatskoj 1868—1968, XVIII (XXXIII), 9, 1868—1968, str. 231—252.

⁵ B. Milanović, *Hrvatski*, n. dj., str. 255 i dalje; Frane Barbalić, *Prvi istarski sabor (1861—1872)*, Rad JAZU, V, 300, Zagreb 1954; V (je-koslav) S(pinčić), *Fran Anian Feretić*, Znameniti i zaslužni Hrvati te pomena vriedna lica u Hrvatskoj povijesti od 925—1925, Zagreb 1925, str. 77.

⁶ P. Strčić, *Četiri*, n. dj.,

⁷ Usp. B. Milanović, *Hrvatski*, n. dj. Frane Barbalić, *Narodna borba u Istri od 1870. do 1915. godine*. Prema bilješkama iz »Naše Slogae«. Građa za noviju povijest Hrvatske I, Zagreb 1952; *Hrvatski*, n. dj.; P. Strčić, *Četiri*, n. dj.

⁸ Usp. *Hrvatski*, n. dj.; B. Milanović, *Hrvatski*, n. dj.; Petar Strčić, *Počeci organiziranog političkog pokreta Hrvata u Istri u XIX st.*, Istarski mozaik, VII, 6, Pula 1970, str. 65—71.

⁹ F. Barbalić, *Prvi*, str. 295 i 296; Ivan Milčetić, *Ivan Josip Vitezić, biskup krčki*. Vienac, X, 22, Zagreb 1878, str. 352—355; B. Milanović,

Hrvatski, n. dj., str. 255—272; Mihovil Bolonić, Ivan Josip Vitezić, rukopis.

¹⁰ V. bilj. 5.

¹¹ ..., Slovenec Jernej Legat tržaško-koprski škof. Tržaški škofijski se-dež so pogosto in za dolge dobi zasedali slovenski ali hrvatski škofje. Še ena stran iz tržaške zgodovine. Primorski dnevnik, VIII, 223 (2219), Trst, 14. rujna 1952, str. 4.

¹² V. bilj. 9; B. Milanović, Hrvatski, n. dj., str. 257.

¹³ B. Milanović, n. dj., str. 259 i dalje.

¹⁴ O Antonu Karabaiću vidi nekrolog što ga je napisao i objavio Matko Mandić, u »Našoj Slogi«, a publiciram ga u ovome članku; v. i Petar Strčić, Pismo Antuna Karabaića Dinku Viteziću uoči parlamentarnih izbora u Istri 1873. Istarski mozaik 3—4, Pula 1966, str. 159—164.

¹⁵ O »Našoj Slogi« v. F. Barbalić, Narodna, n. dj.; B. Milanović, Hrvatski, n. dj., str. 247—251, 280—282; Vitomir Ujčić, »Naša Sloga« (18—70—1915) u istarskom narodnom preporodu, Pula 1962; Petar Strčić, Novinstvo Hrvata u Istri do 1947, Istarski mozaik 5, Pula 1968, str. 210—234.

¹⁶ Srečko Vilhar, Družbene korenine italijanskoga iredentizma v Istri. Istarski historijski zbornik I, Kopar 1953, str. 69—100; Angelo Vivante, Iredentismo adriatico. Contributo alla discussione sui rapporti Austro-Italiani. Casa editrice »Giulia« 1945, str. 71 i dalje; B. Milanović, Hrvatski, n. dj., str. 273—279.

¹⁷ F. Barbalić, Narodna, n. dj.; isti, Prvi, n. nj; Ivan Beuc, Pred prvo zasjedanje Istarskog sabora 1861. god. Riječka revija I, 1, 1952; Carlo de Franceschi, Memorie autobiografiche con prefazione, note e appendici a cura del figlio Camillo. Trieste 1926. Estratto dall' »Archeografo Triestino« vol. III della II serie, str. 184 i dalje; Hrvatski, n. dj., Berislav Lukić, Borba, n. dj., str. 122—127; Istra i Slovensko primorje. Borba za slobodu kroz vijekove. Beograd 1952; Istra prošlost sadašnjost, Zagreb 1969; B. Milanović, Hrvatski, n. dj.; M. Mirković, O sadržaju, n. dj.; Matko Rojnić, Hrvatski narodni preporod u Istri, Narodno sveučilište, III, 3—4, Zagreb 1957; Giovanni Quarantotti, Storia della Dieta del Nesuno, Istria del Risorgimento. Parenzo 1938. Estrato dagli Atti e Memorie della Società istriana di Archeologie e Storia patria XLVIII, 1936—1937; Jaroslav Šidak, Hrvatsko pitanje u habsburškoj monarhiji, Historijski pregled IX, 3, Zagreb 1963.

¹⁸ Usp. P. Strčić, Novinstvo, n. dj.; isti, Počeci, n. dj.; isti, Mate Bastian, istarski preporoditelj, političar i pjesnik. Istarski mozaik 6, Pula 1967; isti, Inicijative i pripreme za pokretanje prvog Hrvatskog lista za Istru u XIX st. Jadranski zbornik VII, Rijeka—Pula 1970.

¹⁹ P. Strčić, M. Bastian, n. dj.; isti, Bastian ili Baštijan, Dometi MH, I, 2—3, Rijeka 1968; isti, Mate Bastian — preporoditelj Hrvata u Istri i na Kvarnerskim otocima. Izvještaj za školsku 1968—69. godinu. Gimnazija »Mirko Lenac« u Rijeci, 1969; isti, Tko je Ravalićev i Fabrijev Baštijan, Novi list, XXIII, 165, Rijeka, 17. srpnja 1969.

²⁰ Mirko Breyer, Tragom života i rada Frana Kurelca hrvatskog preporoditelja i književnika (1811—1874), Zagreb 1939, str. 75.

²¹ August Pirjevec, Škof Juraj Dobrila buditelj hrvatskega kmeta v Istri. Dve Dobrilovi pismi Bleiweisu. Jadranski koledar za 1937, Zagreb, str. 91; Cvjetko Rubetić, Vjekopis Dra Jurja Dobrile biskupa tršćansko-koparskoga prije porečko-puljskoga, Zagreb 1882, str. 41.

²² V (jekoslav) S (pinčić), Ravnik Franjo, Znameniti, n. izd., str. 227; ..., Franjo Ravnik, Naša Sloga, XV, 3, Trst, 17. I 1884, str. 2; Petar Strčić, Franjo Ravnik o pripravah za izdavanje tržaškega časopisa »Naše Sloge«. Iz našega polpreteklega kulturnega razvoja. Primorski dnevnik, XXV, 55 (7249), Trst, 7. III 1969, str. 3; isti, Kalendar »Istran« za 1870. godinu.

Jurina i Franina, kalendar za 1970. Rijeka 1969, str. 33—52; isti, *Novinstvo*, n. dj., str. 211—212; isti, *Počeci*, n. dj., str. 68—69; isti, *Stogodišnjica kalendara »Istran«*. Jurina i Franina, kalendar za 1969, Rijeka 1968, str. 31—51.

²³ O učešću Dobrile i drugih naših biskupa u radu koncila usp. B. Milanović, *Hrvatski*, n. dj., str. 252—53; M. Mirković, *O sadržaju*, n. dj., str. 11; Andrija Spiletak, *Biskup J. J. Strossmayer u vatikanskom saboru. Govori, predstavke i prosvjedi*. Zagreb 1929.

²⁴ V. bilj. 4 i 9.

²⁵ O ovom poznatom znanstveniku v. Tadija Smičiklas, *Dr Ivan Črnčić*, *Ljetopis JAZU* 12, Zagreb 1897; Vjekoslav Štefanić, *Dr Ivan Črnčić*, *Obzor*, 3, Zagreb 1937.

²⁶ *Narodni list*, 29, Zadar, 9. travnja 1870, str. 1; *Domovina*, III, 51, Gorica, 24. prosinca 1869, str. 144.

²⁷ Petar Strčić, *Da li su Josip Juraj Strossmayer i Dinko Vitezić učestvovali u osnivanju prvog hrvatskog lista za Istru*. *Istarski mozaik* 1—2—3, Pula 1968, str. 67—77.

²⁸ P. Strčić, *Inicijative*, n. dj.

²⁹ V. bilj. 14.

³⁰ *Naša Sloga*, XXVI, 27, Trst, 27. lipnja 1895, str. 2; Matko Mandić, *Tri pisma biskupa Dobrile*. *Veliki Ćiril-Methodski kalendar za 1907*, I, Zagreb, str. 13; Drago Gervais, *Biskup Dobrila o Vatikanu*, *Riječka revija*, I, 4, Rijeka 1952, str. 237—8; P. Strčić, *Inicijative*, n. dj.; B. Milanović, *Hrvatski*, n. dj., str. 247—8.

³¹ Usp. P. Strčić, *Novinstvo*, n. dj.

³² Usp. P. Strčić, *Pismo Antona Karabaića*, n. dj.;

³³ ..., *Utemeljitelji »Naše Sloge«*. *Naša Sloga*, XXVI, 27, Trst, 27. srpnja 1895, str. 3.

³⁴ ..., *Matija Ujčić, koncistorijalni savjetnik, prosinodalni izpitatelj i vjeroučitelj*. *Naša Sloga*, XII, 9, Trst, 1. svibnja 1881, str. 35.

³⁵ Vinko Bujan, *Lik jednog od osnivača »Naše Sloge« Tome Padavića*. *Kalendar Jurina i Franina* 1967, Rijeka 1966, str. 62—64.

³⁶ P. Strčić, *Inicijative*, n. dj.

³⁷ Austrijska je vlada 21. svibnja 1870. god. raspustila sve pokrajinske sabore, osim češkoga. Izbore za novi sastav Istarskog sabora u Poreču raspisalo je tršćansko namjesništvo 21. svibnja 1870. Izbori su obavljani u razdoblju od 10. do 18. srpnja (B. Milanović, *Hrvatski*, n. dj., str. 263).

³⁸ Usp. Nikola Žic, *Biskup Dobrila u istarskom saboru*, Zagreb 1936; I. Beuc, *Pred*, n. dj., B. Milanović, *Hrvatski*, n. dj., str. 255—279; F. Barbalić, *Prvi*, n. dj., *Hrvatski*, n. dj.

³⁹ Ostalih pet bili su područja: 1. Kopra, Pirana s Buzetom, 2. Poreč, Buje s Motovunom, 3. Vodnjan. Rovinj s Pulom, 4. Pazin s Labinom, 5. Vodnjan i Novigrad.

⁴⁰ Vrbničanin Ivan Josip Vitezić bio je kao krčki biskup virilni — po položaju — član Sabora, kao i tršćansko-koparski biskup Bartolomej J. Legat i porečko-puljski crkveni poglavar Juraj Dobrila.

⁴¹ O Josipu Gržetiću-Krasaninu (1837—1894) v. Antun Barac, *Književnost Istre i Hrvatskog primorja*, Matica Hrvatska, Zagreb—Rijeka 1968, str. 279; Vjekoslav Spinčić, *Crtice iz hrvatske književne kulture Istre*, Zagreb 1926, str. 97—98; isti, *Gržetić-Krasanin Josip, Znameniti*, n. izd., str. 99; Mirjana Strčić, *Josip Gržetić-Krasanin*, Jurina i Franina, kalendar za 1969, Rijeka 1968, str. 137.

⁴² Znak za težinu — funta.

⁴³ Isto.

⁴⁴ Isto.

⁴⁵ Franjo Anian Feretić (Vrbnik, 1816-Krk, 1893) bio je tada kanonik u Krku, a od 1880. i krčki biskup. Bio je zastupnik Istarskog sabora već od 1861. godine (v. bilj. 5).

⁴⁶ Talijani.

⁴⁷ Po zakonu od 10. VI 1863. god. moglo je biti (B. Milanović, *Hrvatski*, n. dj., str. 314), a 1868. god. stvarno je u Istri i provedeno smanjenje broja općina od 142 (koliko ih je bilo 1861. godine) na 50 (isti, str. 203—204).

⁴⁸ Usp. B. Milanović, *Hrvatski*, n. dj., str. 314.

⁴⁹ Prema članu 19. austrijskog zakona od 21. XII 1867. »U zemljama, u kojima žive različite narodnosti, moraju biti zavodi za opću naobrazbu tako uređeni, da svaka od tih narodnosti nađe sredstva, da se može naobraziti u svojem jeziku, a ne treba da bude primorana učiti koji drugi jezik pokrajine« (B. Milanović, *Hrvatski*, n. dj., str. 289). Međutim, zakonom od 14. V 1869, članom 6, određeno je: »O naukovnom jeziku te o podučavanju u drugom zemaljskom jeziku odlučuje, nakon saslušanja onih, koji škole uzdržavaju, u granicah zakona ustavljenih, zemaljsko školsko vijeće« (Dinko Vitezić, *Druga Poslanica kojom obavješćuje svoje birače o svojem zastupničkom djelovanju u saborskom razdoblju 1888—1891*. U Trstu 1891, str. 9). Usp. i Tone Peruško, *Borba za narodno školstvo — borba za nacionalni opstanak*. U *Hrvatski*, n. dj., str. 424. O školstvu na Krku prije 1869. god. usp. Ivan Gršković, *Školstvo i prosvjeta u Vrbniku u doba crkvene uprave*. Krčki kalendar 1941, Zagreb 1941, str. 65—98.

⁵⁰ Bila je to četvrta perioda Istarskog sabora. Pored Feretića i Bogovića izabrani su bili još i Ivan Grubiša, Franjo Marotti i Antun Rubeša (B. Milanović, *Hrvatski*, n. dj., str. 264; F. Barbalić, *Prvi*, n. dj., str. 363—363 i 368).

⁵¹ Andrija.

⁵² Usp. B. Milanović, *Hrvatski*, n. dj., str. 263—4.

⁵³ Prvi je objavljen u broju 3, od 1. srpnja 1870, str. 1—2.

⁵⁴ V. bilj. 49.

⁵⁵ Usp. F. Barbalić, *Prvi*, n. dj., str. 363—364; B. Milanović, *Hrvatski*, n. dj., str. 263—4.

⁵⁶ V. bilj. 49.

⁵⁷ Na opće iznenađenje talijanaša i talijanske vladajuće grupacije izabrano je bilo u Istarski sabor čak pet hrvatskih i slovenskih zastupnika Istre i Kvarnerskih otoka, a od toga čak dva na Krku. Iako je i broj od 5 zastupnika bilo više nego malen u odnosu na ogromnu brojčanu većinu Hrvata i Slovenaca u Istri i na Kvarnerskim otocima, talijanaško-talijanski predstavnici poduzeli su sve da izbace iz Sabora baš najistaknutije — krčke zastupnike. Međutim, izbornici na otoku Krku dali su Feretiću i Bogoviću ponovno povjerenje na ponovljenim izborima.

⁵⁸ Feretić i Bogović.

⁵⁹ Bio je dubrovački biskup od 1856—1870 (nakon Tome Jedrlinića).

⁶⁰ Viktor Car Emin, *Matko Mandić, osvrt na njegov život i rad*, Samobor 1938; Vjekoslav Bratulić, *Zapisnici Hrvatsko-slovenskog kluba zastupnika u Istarskom saboru (1884—1901)*, Vjesnik Historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu XI—XII, Rijeka 1966—67; Zvane Črnja, *Antišoviniški pledoaje Matka Laginje*, Dometi, I, 2—3, Rijeka 1968; isti, *Matko Laginja*, *Odvjetnik*, n. izd.; B. Lukić, *Borba*, n. dj.; P. Strčić, *Mate Bastian*, n. dj.; isti, *Pisma Dinka Vitezića Vatroslavu Jagiću (18—91—1893)*, Vjesnik Historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu XI—XII, Rijeka 1966—67.

⁶¹ V. bilj. 19.

⁶² Očito je tiskarska greška; misli se, zapravo, na Tomu Padavića. V. bilj. 35.

⁶³ Ivan Glavina bio je najprije porečko-puljski, a poslije Dobriline smrti tršćansko-koparski biskup; Spinčić nije smatrao potrebnim da o njemu napiše bilješku u ediciji »Znameniti i zaslužni Hrvati«.

⁶⁴ Andrija Šterk (1827—1901), biskup krčki, a onda tršćansko-koparski. Istaknuti učesnik hrvatskog narodnog preporoda i političkog pokreta u Istri.

Summary

A FEW STATISTICS IN RESPECT OF THE ISLAND OF KRK AND »NAŠA SLOGA« 1870

In this article, the author deals with the founding and initiation of »NAŠA SLOGA« (Our Unanimity), the first Croation newspaper, published for the benefit of the Croats living in Istria and on the Kvarner islands, during the 19th century. The launching of this newspaper in the year 1870, at Trieste, can be recorded as the primal turning point in the nation's political movement and national revival.

During the 1860's, the island of Krk was one of the Croation movement's strong footholds in the Austrian province Istria. Thus it was quite natural that the people of Krk also directly participated in the action involved in the founding and launching of the afore-named newspaper. A prominent figure amongst them was Anton Karabaić from Punat, living at the time in Trieste, he subsequently became the first editor of »Naša Sloga«.

In its first year of publication »Naša Sloga« devoted some of its attention to Krk. Some of the items which »Naša Sloga« has published are reprinted in this article and are at the end followed by a copy of the necrology on Anton Karabaić, which was previously published by »Naša Sloga« in the year 1906.

Translated by Derek Woodgate

**KRČKI
ZBORNIK**

1

**KRK
1970**

KRČKI ZBORNIK

POVIJESNOG DRUŠTVA OTOKA KRKA
PODRUŽNICE POVIJESNOG DRUŠTVA HRVATSKE

SVEZAK 1

Urednički odbor:

dr BRANKO FUČIĆ

PETAR STRČIĆ (glavni urednik)

dr NIKOLA ŠPANJOL

RIKARD ŽIĆ

RUDOLF ŽIĆ

Ovaj je svezak uredio:

PETAR STRČIĆ

Nacrt korica:

dr BRANKO FUČIĆ